

Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση

Τόμ. 12, Αρ. 5 (2023)

ICODL2023

Πρακτικά του 12^{ου} Συνεδρίου για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση Η εξ αποστάσεως και συμβατική εκπαίδευση στην ψηφιακή εποχή

Αθήνα, 24 έως 26 Νοεμβρίου 2023

Τόμος 5

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Αντώνης Λιοναράκης

Ευαγγελία Μανούσου

ISBN 978-618-5335-23-6
ISBN SET 978-618-82258-5-5

Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών,
Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Ελληνικό Δίκτυο
Ανοικτής & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης

1969 – 1979 Η εξέλιξη της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης

Δέσποινα Διονυσίου, Αντώνης Λιοναράκης

doi: [10.12681/icodl.5939](https://doi.org/10.12681/icodl.5939)

Copyright © 2024, Δέσποινα Διονυσίου

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

1969 – 1979

Η εξέλιξη και οι τάσεις στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση

1969 – 1979

Development and trends in distance education

Δέσποινα Διονυσίου

Υποψήφια Διδάκτωρ ΑεξΑΕ
ΣΑΕ, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
dionysiou.despoina@ac.eap.gr

Αντώνης Λιοναράκης

Ομότιμος Καθηγητής,
Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
alionar@eap.gr

Περίληψη

Η τρέχουσα έρευνα έχει σκοπό να αναδείξει τις τάσεις που διαμορφώνονται στον επιστημονικό χώρο της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης τη δεκαετία του '70 και τις αρχές του '80 ώστε το κείμενο μας να αποτελέσει μια σημαντική συμβολή στην κατανόηση της εξέλιξης της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης την περίοδο εκείνη. Βασική πηγή της έρευνάς μας αποτέλεσαν οι ογδόντα ανακοινώσεις που παρουσιάστηκαν κατά τη διάρκεια του Διεθνούς Συνεδρίου με τίτλο "The Open University Conference on the Education of Adults at a Distance", το οποίο έλαβε χώρα στο Λονδίνο, στο Birmingham Metropole Hotel, στις 18-25 Νοεμβρίου του 1979. Οι ανακοινώσεις αυτές είναι διαθέσιμες σε έντυπη μορφή μόνο. Τα αποτελέσματά μας προέκυψαν από τη διερεύνηση των στοιχείων της ταυτότητας των συγγραφέων, συμπεριλαμβανομένων του φύλου, της χώρας προέλευσης, της επαγγελματικής τους ιδιότητας και των ερευνητικών τους ενδιαφερόντων. Οι ομιλητές του συνεδρίου προέρχονται από διάφορες χώρες, προσφέροντας μια ποικιλόμορφη εικόνα της κατάστασης που επικρατούσε στον τομέα της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στις αντίστοιχες χώρες. Το συνέδριο επικεντρώνεται κυρίως σε μελέτες περίπτωσης που αναλύουν τη λειτουργία των Ανοιχτών Πανεπιστημίων και τα οφέλη της μεταξύ τους συνεργασίας. Επιπλέον, εξετάζει θέματα που σχετίζονται με τη διδακτική των μέσων και τις τεχνικές επικοινωνίας. Σε μικρότερο βαθμό, ασχολείται με θέματα που αφορούν τα οικονομικά και τη διοίκηση των Ανοιχτών Πανεπιστημίων, καθώς και τους φοιτητές και το εκπαιδευτικό προσωπικό.

Λέξεις Κλειδιά: Διεθνές Συνέδριο, εξέλιξη, εξ αποστάσεως εκπαίδευση ενηλίκων, τάσεις, θεματολογία.

Abstract

The current research aims to highlight the trends that emerge in the scientific field of distance education in the 1970's and early 1980's so that our paper constitutes an important contribution to the understanding of the evolution of distance education in that period. The main source of our research was the eighty papers presented during the International Conference entitled "The Open University Conference on the Education of Adults at a Distance", which took place in London, at the Birmingham Metropole Hotel, on 18-25 November 1979. These notices are available in hard copy only. Our results emerged from investigating the authors' identity elements, including their gender, country of origin, professional status, and research interests. The speakers of the conference came from different countries, offering a diverse picture of the situation prevailing in the field of distance education in the respective countries. The conference focuses mainly on case studies that analyze the operation of the Open Universities and the benefits of cooperation between them. In addition, it examines issues related to media didactics and communication techniques. To a lesser extent, it deals with issues related to the finances and administration of the Open Universities, as well as students and teaching staff.

Keywords: International Conference, development, adult distance education, trends, themes.

Εισαγωγή

Κάθε χρόνο διοργανώνονται αρκετά συνέδρια ανά τον κόσμο. Στα συνέδρια ενημερωνόμαστε για τα νέα δεδομένα, τις έρευνες και τις εξελίξεις σε έναν επιστημονικό τομέα. Η ανάλυση των ανακοινώσεων σε ένα συνέδριο είναι υψίστης σημασίας, καθώς μας δίνει τη δυνατότητα να ανακαλύψουμε τις τρέχουσες τάσεις, να κατανοήσουμε τα ερευνητικά ερωτήματα που

επικεντρώνονται σε αυτό και να εντοπίσουμε ενδιαφέρουσες κατευθύνσεις για μελλοντική έρευνα Αρχή φόρμας. Μέσω της ανάλυσης μπορούμε να αξιολογήσουμε την πρόοδο που έχει σημειωθεί σε σχέση με τα προηγούμενα συνέδρια ή να παρακολουθήσουμε ποιες ιδέες έχουν περάσει σε πράξη. Σε αυτά τα οφέλη βασίζεται και η παρούσα έρευνα με σκοπό να διερευνήσει τις τάσεις και τα πεδία έρευνας στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση τη συγκεκριμένη περίοδο και μελλοντικά να τα συγκρίνει με αντίστοιχες έρευνες που έχουν υλοποιηθεί σε επόμενες χρονικές περιόδους σε μεταγενέστερα συνέδρια. Προκειμένου να καταλήξουμε σε χρήσιμα συμπεράσματα, εστιάζουμε τον ερευνητικό μας προσανατολισμό στα ακόλουθα ερευνητικά ερωτήματα:

1. Ποια είναι η ταυτότητα του συνεδρίου και κατά προέκταση πως ερμηνεύουμε τα δεδομένα βάσει του φύλου των συγγραφέων, της εθνικότητάς τους, της γλώσσας συγγραφής των ανακοινώσεών τους, της επαγγελματικής τους ιδιότητας και της τάσης για συνεργασία;
2. Ποιες είναι οι τάσεις και η θεματολογία που προκύπτουν από τα πρακτικά του συνεδρίου και με ποιους τρόπους επηρεάζουν την εξέλιξη της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης;

Μεθοδολογία της παρούσας έρευνας

Στην παρούσα έρευνα ακολουθήσαμε τη μεικτή μεθοδολογία. Για το πρώτο ερευνητικό μας ερώτημα που αφορά τις συγγραφικές τάσεις του συνεδρίου χρησιμοποιήσαμε τη ποσοτική ανάλυση περιεχομένου. Η ανάλυση περιεχομένου είναι οποιαδήποτε τεχνική για την εξαγωγή συμπερασμάτων μέσω αντικειμενικής και συστηματικής αναγνώρισης συγκεκριμένων χαρακτηριστικών των μηνυμάτων (Holsti, 1969). Τα δεδομένα μας προέρχονται από τις ογδόντα ανακοινώσεις που παρουσιάστηκαν στο συνέδριο για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση ενηλίκων κατά τα έτη 1969-1979. Η κωδικοποίηση προέκυψε από την ταξινόμηση των δεδομένων μας σ' έναν ορισμένο αριθμό κατηγοριών εκ των προτέρων καθορισμένων. Η κατηγοριοποίηση μας βασίστηκε σε μία αντίστοιχη έρευνα που είχε πραγματοποιηθεί για το

Διεθνές Συνέδριο Conference in Open and Distance Learning (ICODL) κατά τα έτη 2009-2017 (Αναστασοπούλου, Μανούσου, Μαυροειδής, & Λιοναράκης, 2020). Πιο συγκεκριμένα για την κατηγοριοποίηση των χαρακτηριστικών της ταυτότητας των συγγραφέων δημιουργήθηκαν οι εξής πέντε κατηγορίες: α) φύλο β) εθνικότητα (χώρα καταγωγής), γ) επαγγελματική ιδιότητα, δ) γλώσσα συγγραφής, ε) αριθμός συγγραφέων ανά ανακοίνωση. Στη συνέχεια μελετήσαμε τη συχνότητα εμφάνισης των κωδικοποιημένων χαρακτηριστικών και τα παρουσιάσαμε με τη μορφή πινάκων και γραφημάτων. Για το δεύτερο ερευνητικό μας ερώτημα που αφορά τις θεματολογικές τάσεις χρησιμοποιήσαμε την ποιοτική ανάλυση περιεχομένου μέσω θεματικής ανάλυσης. Η θεματική ανάλυση έχει στόχο να ανακαλύψει, να περιγράψει και να αναλύσει μοτίβα στο υπό ανάλυση υλικό (Braun, & Clarke, 2006). Στην περίπτωση αυτή οι κατηγορίες μας δεν ήταν από την αρχή προκαθορισμένες. Αντίθετα, χρησιμοποιήσαμε την επαγωγική μέθοδο και, με μελέτη και καταγραφή σημειώσεων, βρήκαμε κοινά σημεία που μας επέτρεψαν να ομαδοποιήσουμε και να κατατάξουμε τα δεδομένα σε κατηγορίες. Κατά την διάρκεια της έρευνας, επαναλάβαμε αρκετές φορές τη διαδικασία, αξιολογώντας ποια θεματικά πεδία μπορούν να συνδεθούν και ποια μπορούν να αγνοηθούν, με αποτέλεσμα να καταλήξουμε σε έντεκα τελικά θέματα που παρουσιάζονται αναλυτικά παρακάτω.

Αποτελέσματα της έρευνας

Παρακάτω ακολουθούν τα αποτελέσματα της έρευνας μας:

Συγγραφικές Τάσεις

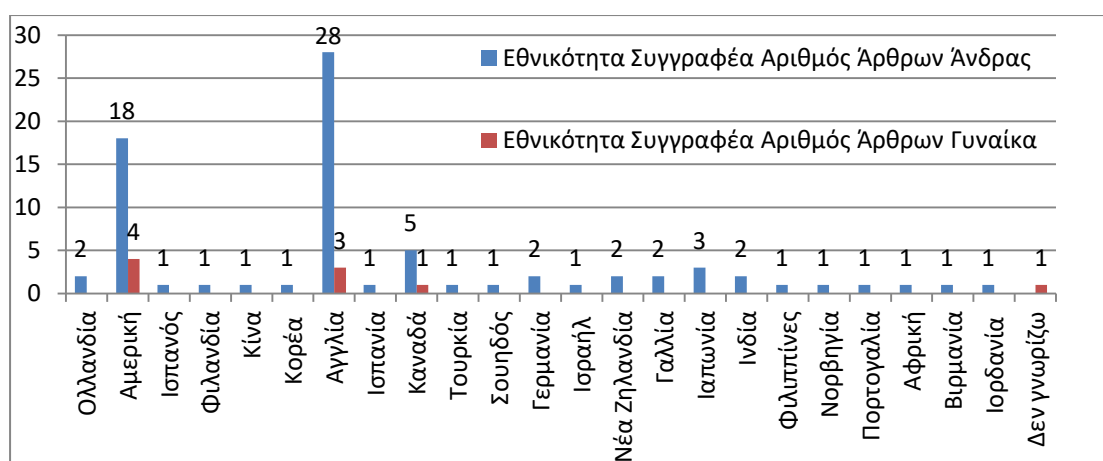
Ταυτότητα συγγραφέων

A) Φύλο: Από τους 87 συγγραφείς οι 78 είναι άνδρες και οι 9 γυναίκες.

Πίνακας 1: Αριθμός Συγγραφέων ανά φύλο

Αριθμός Συγγραφέων	Φύλο			
	Άνδρες		Γυναίκες	
Σύνολο	Απ. Συχν.	Σχ. Συχν.	Απ. Συχν.	Σχ. Συχν.
87	78	89,7%	9	10,3

Β) Εθνικότητα Συγγραφέων: Όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα, παρατηρείται μεγάλη διασπορά συγγραφέων από διαφορετικές χώρες δημιουργώντας έτσι μια ευρεία και ποικίλη εικόνα της κατάστασης που επικρατεί στον τομέα της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στις αντίστοιχες χώρες τη συγκεκριμένη περίοδο. Η Αγγλία κυριαρχεί με 31 συμμετοχές ενώ στη δεύτερη θέση βρίσκεται η Αμερική με 22 συμμετοχές και ακολουθεί ο Καναδάς με 6 συμμετοχές.

Εικόνα1: Χώρα Προέλευσης Συγγραφέων

Γ. Επαγγελματική Ιδιότητα: Η πλειοψηφία των συγγραφέων έχουν άμεση σχέση με την εκπαίδευση. Οι περισσότεροι είναι καθηγητές Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης(ποσοστό 54%) και μάλιστα 17 από τους 47 είναι σε διευθυντική θέση με μεγάλη συμβολή στην ανάπτυξη και λειτουργία των Ανοιχτών Πανεπιστημίων της χώρας τους. Στη συνέχεια ακολουθεί η ομάδα των ερευνητών με ποσοστό 21,8%. Ένας μικρότερος αριθμός αλλά αρκετά ενδιαφέρων είναι οι παραγωγοί ραδιοτηλεοπτικών προγραμμάτων (ποσοστό 8%) καθώς την εποχή εκείνη το ραδιόφωνο μαζί με την τηλεόραση και το τηλέφωνο αποτελούσαν τους βασικούς τρόπους μετάδοσης της πληροφορίας.

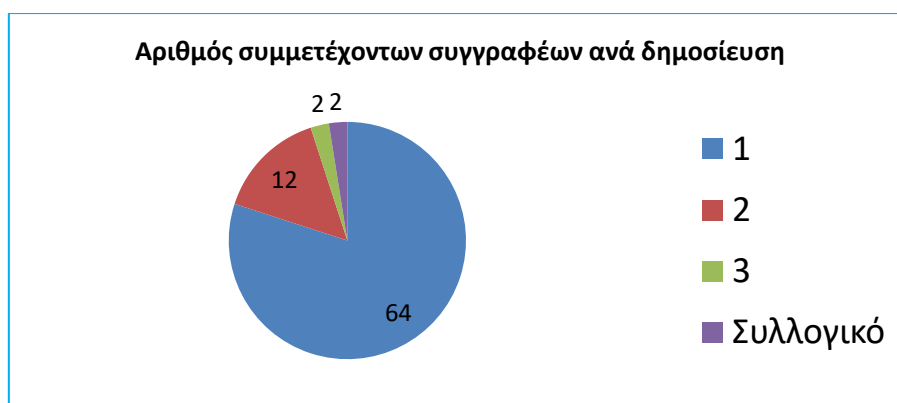
Πίνακας 2: Επαγγελματική Ιδιότητα

Επαγγελματική ιδιότητα Εισηγητών		
Κατηγορία	Απ. Συχν.	Σχ. Συχν.
Καθηγητές Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης	47	54%
Ερευνητές	19	21,8%
Δημοσιογράφος	2	2,3%
Κοινωνιολόγος	2	2,3%
Πολιτικοί και Επιχειρηματίες	1	1,1%
Παραγωγοί BBC	4	4,6%
Υπάλληλοι Υπουργείων	3	3,4%
Παραγωγοί Ταινιών	1	1,1%
Διευθυντές Προγραμμάτων Ραδιοφώνου και Τηλεόρασης	7	8%
ΜΚΟ	1	1,1%
Σύνολο	87	100%

Δ) Αριθμός συγγραφέων ανά ανακοίνωση: Η έρευνα μας δείχνει ότι τα περισσότερα άρθρα έχουν γραφτεί από ένα μόνο συγγραφέα με εξαίρεση δώδεκα άρθρα από δύο συγγραφείς, δύο άρθρα με τρεις συγγραφείς και δύο έργα από συλλογική συνεργασία. Από τα δώδεκα άρθρα τα πέντε είναι από την ερευνητική ομάδα του Athabasca University και σε όλα ο ένας συγγραφέας είναι ο βετεράνος στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση στον Καναδά ο Sir John Daniel. Η κατάσταση αυτή έρχεται σε αντίθεση με την σημερινή εικόνα όπου περισσότεροι του ενός συγγραφείς συνεργάζονται για την παραγωγή ενός άρθρου. Η σχετικά χαμηλή συχνότητα συνεργασίας μεταξύ των συγγραφέων για την παραγωγή ενός κοινού άρθρου αναδεικνύει την ενδεχόμενη αυτονομία των αναλογουμένων τομέων έρευνας.

Πίνακας 3: Αριθμός Συγγραφέων ανά ανακοίνωση

Αριθμός Συγγραφέων ανά ανακοίνωση	Αριθμός Άρθρων	Σχ. Συχν.
1	64	80%
2	12	15%
3	2	2,5%
Συλλογικό	2	2,5%
Σύνολο	80	100%

Εικόνα 2: Αριθμός Συγγραφέων ανά ανακοίνωση

Ε) Γλώσσα Συγγραφής: Η γλώσσα συγγραφής του συνεδρίου είναι η Αγγλική.

Ζ) Θεματολογία:

Ός προς τη θεματολογία, όπως φαίνεται στο παρακάτω πίνακα, κυρίαρχο ρόλο κατέχουν οι Μελέτες περίπτωσης, η συνεργασία μεταξύ των πανεπιστημίων, οι τεχνικές επικοινωνίας και η διδακτική των μέσων.

Πίνακας 4: Θεματολογία

Θεματολογία εισηγήσεων		
Κατηγορία Θέματος	Απ Συχν.	Σχ. Συχν.
Οικονομικά	3	3,8%
Φοιτητές	6	7,5%
Διοίκηση	3	3,8%
Εμπειρία από άλλα πανεπιστήμια	2	2,5%
Διδακτική των μέσων	9	11,3%
Μελέτη Περίπτωσης	24	30%
Προβλήματα και Προοπτικές	6	7,5%
Εκπαίδευση Ακαδημαϊκού Προσωπικού	3	3,8%
Συνεργασία	11	13,8%
Τεχνικές Επικοινωνίας και Πληροφορική	11	13,8%
Ραδιοτηλεοπτικά Προγράμματα	2	2,5%
Σύνολο	80	100%

Συγκεκριμένα, μέσα από τη ανάλυση της θεματολογίας αναδύονται οι ακόλουθες τάσεις:

☞ Συνεργασία: Έντονη τάση για συνεργασία μεταξύ των πανεπιστημίων είτε για την συμπαραγωγή μαθημάτων είτε για μεταφορά και αξιοποίηση εκπαιδευτικού προσωπικού και προγραμμάτων σπουδών. Ο σκοπός ήταν να παρέχουν στον εκπαιδευόμενο μια ενιαία υπηρεσία (Freeman, 1979) ώστε να γίνει η τριτοβάθμια

εκπαίδευση περισσότερο προσιτή στους εργαζόμενους ενήλικες (Penster, 1979). Η συμπαραγωγή συμβαίνει όταν δύο ή περισσότερα αυτόνομα ιδρύματα συνεισφέρουν κεφάλαια και εργατικό δυναμικό. Τα μαθήματα που θα αναπτυχθούν μπορούν να εφαρμοστούν σε περισσότερα από ένα προγράμματα (Ellis, 1979). Καθώς απαιτούνται αρκετά μεγάλα ποσά κεφαλαίου για την ανάπτυξη μαθημάτων, η συμπαραγωγή αποτελούσε μία πολύ συμφέρουσα οικονομική λύση (Hawkridge, 1979). Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η συνεργασία μεταξύ του προσωπικού του Ανοιχτού Πανεπιστημίου της Βρετανίας και του Universidad Estatal a Distancia της Κόστα Ρίκα μέσω της τεχνικής βοήθειας που προσέφερε το προσωπικό του πρώτου στην ανάπτυξη και υλοποίηση του Ανοιχτού Πανεπιστημίου της Κόστα Ρίκα (Pacheco & Pengelly, 1982). Για να μπορέσει το Open University να ανταποκριθεί στα συνεχή αιτήματα για βοήθεια, είχε ιδρυθεί το 1974 μια συμβουλευτική υπηρεσία, το «Open University Consultancy Service», όπου σε πειραματική βάση λειτουργούσε ως εστιακό σημείο για την ανταπόκριση σε αιτήματα για βοήθεια. Ενεργούσε κυρίως ως «μεσολαβητής» μεταξύ ιδρυμάτων και οργανισμών βοήθειας του εξωτερικού, καθώς και συγκεκριμένων τομέων εμπειρογνωμοσύνης εντός του πανεπιστημίου, απασχολώντας μόνο δύο δικούς του επαγγελματίες πλήρους απασχόλησης για την ανάπτυξη και την οργάνωση της εργασίας που εκτελείται (Kaye, 1972). Άλλο ένα παράδειγμα περιλαμβάνει το Διαπανεπιστημιακό Πρόγραμμα Τηλεκπαίδευσης Caricom που δημιουργήθηκε πριν από αρκετά χρόνια από τα πανεπιστήμια της Αργεντινής, της Βολιβίας, της Βραζιλίας, της Χιλής και της Παραγουάης για την προώθηση και ανάπτυξη της τηλεκπαίδευσης εντός των ιδρυμάτων-μελών.

Πέρα όμως από τα πλεονεκτήματα που πρόσφερε η συνεργασία μεταξύ των πανεπιστημίων, υπήρχαν και προβλήματα που αφορούσαν θέματα ανεξαρτησίας, την ανάθεση ρόλων και τα πνευματικά δικαιώματα (Grugeon, 1979).

☞ Εκπαίδευση Ακαδημαϊκού Προσωπικού : Τάση για εκπαίδευση του ακαδημαϊκού προσωπικού μέσω ενιαίων προγραμμάτων σπουδών και τη δημιουργία σεμιναρίων. Το ακαδημαϊκό προσωπικό είναι η καρδιά κάθε Πανεπιστημίου (Ginzburg, 1979). Τα πανεπιστήμια επέτρεπαν επιπλέον αμειβόμενες περιόδους έρευνας για το προσωπικό τους που έχει δραστηριοποιηθεί εκτενώς στην

προετοιμασία μαθημάτων για μεγάλο χρονικό διάστημα, ενώ ταυτόχρονα διασφάλιζαν επαρκή χρόνο για τη συμμετοχή του ακαδημαϊκού προσωπικού τους στην έρευνα (Ginzburg, 1979). Ειδικότερα, το Πανεπιστήμιο της Μαλαισίας είχε ιδρύσει μια ειδική μονάδα, που την ονόμαζε Συμβουλευτική Μονάδα Εκμάθησης Καθηγητών (TLAU), για να βοηθήσει στην κατάρτιση του ακαδημαϊκού προσωπικού και στη βελτίωση της διδακτικής-μαθησιακής διαδικασίας.

☞ Τεχνικές Επικοινωνίας και Πληροφορική : Σημαντική πτυχή των άρθρων μας αναδεικνύει την τότε κυρίαρχη τάση προς την ενσωμάτωση της τεχνολογίας. Εξετάζει πώς η τάση αυτή επηρέαζε τη διαδικασία διδασκαλίας και πώς τα διάφορα μέσα επικοινωνίας μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν πιο αποτελεσματικά στην εκπαίδευση από απόσταση (Sparkes, 1979). Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση δεν περιοριζόταν μόνο σε έντυπο υλικό που αποστέλλοταν στους μαθητές, αλλά προσπαθούσε να αξιοποιήσει στο έπακρο διάφορα μέσα που είναι κατάλληλα για να γεφυρώσουν την απόσταση. Αν και τα μέσα ενημέρωσης αποτελούσαν αντικείμενο εκπαιδευτικών προβληματισμών σε αυξανόμενο βαθμό, δεν υπήρχε καμία αμφιβολία για το γεγονός ότι η χρήση τους με αποτελεσματικό και στοχαστικό τρόπο θα μπορούσε να οδηγήσει στην εξατομίκευση, τη διαφοροποίηση και την αντικειμενοποίηση της διδασκαλίας (Dichanz, 1979). Το καθένα από αυτά τα μέσα είχε διαφορετικές δυνατότητες κι αδυναμίες. Η διαρκής πρόκληση ήταν η κατάλληλη επιλογή τους ανάλογα με τους ζητούμενους κάθε φορά εκπαιδευτικούς στόχους (Taylor, 1979). Συγκεκριμένα, κατά την χρονική περίοδο που διερευνούμε, τα βασικά μέσα επικοινωνίας περιλάμβαναν το τηλέφωνο, το ραδιόφωνο, την τηλεόραση και η διδασκαλία διεξαγόταν μέσω αυτών των μέσων. Ωστόσο, καθένα από αυτά τα μέσα επικοινωνίας είχε τις δικές του περιορισμένες δυνατότητες κατά την εκπαιδευτική διαδικασία. Ενώ η τηλεόραση και το ραδιόφωνο μπορεί να ήταν κατάλληλα για ορισμένα μαθήματα, οι δυνατότητές τους ήταν περιορισμένες όταν απαιτούνταν συζητήσεις και άμεση ανατροφοδότηση (Parker & Olgren, 1979). Αντίθετα, ένα τηλεφωνικό δίκτυο είναι διαδραστικό, επιτρέποντας στους μαθητές και τους εκπαιδευτές να ανταλλάσσουν πληροφορίες, να κάνουν ερωτήσεις και να λαμβάνουν άμεση ανατροφοδότηση. Η αλληλεπίδραση μεταξύ καθηγητών και φοιτητών, καθώς και μεταξύ των ίδιων των φοιτητών, αναδεικνύεται ως μία από τις

πιο κρίσιμες εκπαιδευτικές διαδικασίες. Ωστόσο, ένα σημαντικό μειονέκτημα των τηλεφωνικών δικτύων ήταν η έλλειψη γραφικών για τη γραπτή επικοινωνία και τη δημιουργία σχεδίων. Για να ξεπεράσει τότε το εμπόδιο αυτό, το Open University UK είχε αναπτύξει ένα τερματικό τηλεγραφήματος γραφικών που το ονόμαζε Cyclops, το οποίο επέτρεπε τη ζωντανή μετάδοση γραφής και σχεδίου μέσω τηλεφώνου (Daniel, 1979). Σημαντική βοήθεια αποτελούσε η δυνατότητα εγγραφής βίντεο καθώς επιτρέπονταν οι προβολές των προγραμμάτων την κατάλληλη στιγμή, ανάλογα με τις προτιμήσεις του φοιτητή (Schalkwich, 1979).

☞ Ραδιοτηλεοπτικά Προγράμματα : Λόγω των παραπάνω διαθέσιμων μέσων, τα ραδιοτηλεοπτικά προγράμματα αποτελούσαν μια ικανοποιητική λύση για την εξάπλωση και διάδοση της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Εκπαιδευτικά προγράμματα, εκπαιδευτικές τηλεοπτικές σειρές, ραδιοφωνικά προγράμματα υλοποιήθηκαν για να χρησιμοποιηθούν ως υλικό για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση και ως μέσο για τη διδασκαλία. Ιδιαίτερα στην Αγγλία, λειτουργούσε το "BBC Open University Production Centre," όπου το Open University συνδύαζε τις δυνάμεις του με το BBC για τη δημιουργία εκπαιδευτικών προγραμμάτων που προβάλλονταν στην τηλεόραση. Αυτά τα προγράμματα είχαν σχεδιαστεί ώστε να κάνουν την τριτοβάθμια εκπαίδευση περισσότερο προσβάσιμη στο ευρύ κοινό. Στην Ιαπωνία αντίστοιχα, υπήρχε το Hoso-Kyoiku Kaihatsu Senta, ένα Ινστιτούτο που ιδρύθηκε την 1η Οκτωβρίου του 1978 για να μελετήσει και να αναπτύξει πανεπιστημιακά μαθήματα και μεθόδους διδασκαλίας για διδασκαλία μέσω των ραδιοτηλεοπτικών μέσων. Βοηθούσε επίσης τα πανεπιστήμια που ενδιαφέρονταν να εφαρμόσουν τη ραδιοφωνική εκπαίδευση (Fujita, 1979).

☞ Φοιτητές: Η εκπαίδευση των ενηλίκων θεωρείται ως συλλογική ευθύνη από όλα τα έθνη του κόσμου. Δεν μπορούμε να αγνοήσουμε το γεγονός ότι η εκπαίδευση είναι το θεμέλιο της οικονομίας, της κοινωνικής ανάπτυξης και της επιστημονικής προόδου ενός έθνους. Δεν μπορεί να υπάρξει ευφυής συμμετοχή των πολιτών στις υποθέσεις της χώρας εάν είναι αμόρφωτοι και καμία δημοκρατία δεν μπορεί να λειτουργήσει σωστά κάτω από τέτοιες συνθήκες (Singh, 1979). Γι' αυτό την περίοδο εκείνη τα πανεπιστήμια εστίαζαν στους ίδιους τους φοιτητές, στις ανάγκες τους και τις ιδιαιτερότητες τους (Ginzburg, 1979). Σκοπός ήταν τα

προγράμματα σπουδών να είναι σχεδιασμένα ώστε να αυξήσουν την ικανότητα αυτομάθησης και αυτομόρφωσης των φοιτητών. Ενώ μέχρι και τότε η εξ αποστάσεως εκπαίδευση είχε επικεντρωθεί σε μεγάλο βαθμό στην ανάπτυξη εκπαιδευτικού υλικού και στην παροχή υποστηρικτικών δεσμών μεταξύ του υλικού και του μαθητή, πίστευαν ότι η περαιτέρω επιτυχία εξαρτάται από την προώθηση της ανάπτυξης της ικανότητας των μαθητών να προγραμματίζουν τη ζωή τους, τη σταδιοδρομία τους και την εκπαίδευσή τους, να θέτουν ρεαλιστικούς στόχους και να μελετούν αποτελεσματικά. Υπήρχε η τάση δηλαδή να ενθαρρύνουν μεγαλύτερο αριθμό νέων να συνεχίσουν τις σπουδές τους δίνοντας βάση ώστε η εκπαίδευση να είναι προσανατολισμένη στις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα τους (Penster, 1979). Ως προς το υλικό, ήταν σημαντική η ανάγκη συσχέτισης της δραστηριότητας μελέτης με τον διαθέσιμο χρόνο μελέτης. Ένα κατάλληλο σύνολο δραστηριοτήτων σχεδιάζεται με προσοχή, με σκοπό να κάνει τον φοιτητή πρόθυμο συνεργάτη στη διαδικασία διδασκαλίας-μάθησης (Connors, 1979). Είναι σημαντικό να έλκεται από το μαθησιακό υλικό χωρίς όμως να του προκαλεί υπερβολική πίεση. Ενδέχεται να παραμείνει πίσω στα μαθήματά του αν δεν μπορεί να τα προλάβει και είναι πολύ πιθανό να αφήσει την προσπάθεια (Dodd, 1979). Αυτή η τάση έφερε μεγάλα οφέλη την τελευταία δεκαετία, αφού με την εστίαση στις χαρακτηριστικές ανάγκες των μαθητών επιτεύχθηκε καλύτερη ποιότητα παροχής (Jevons, 1979).

☞ Τάση για ανάπτυξη νέων μοντέλων αξιολόγησης μέσω των τεχνικών δοκιμών με τις οποίες γίνεται ανατροφοδότηση προς τους καθηγητές. Τα τεστ αυτοαξιολόγησης, η λειτουργία ανατροφοδότησης σε ραδιοφωνικές εκπομπές, ο τηλεφωνικός καθηγητής, όλα συνέβαλαν στην επιθυμητή ανατροφοδότηση στην εκπαίδευση από απόσταση, παράλληλα με την αλληλογραφία (Schalkwisch, 1979).

☞ Προβλήματα: Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση, παρότι αποτελούσε μια αξιολογημένη επιλογή, αντιμετώπιζε προβλήματα που περιγράφονται στις ανακοινώσεις του συνεδρίου. Συγκεκριμένα, τα πιο διαδεδομένα από αυτά προβλήματα περιλάμβαναν την διαφορετική γλώσσα διδασκαλίας, την αδυναμία πρόσβασης όλων των φοιτητών στα απαραίτητα εκπαιδευτικά μέσα, τις μεγάλες αποστάσεις και τις συνεπακόλουθες δυσκολίες μετακίνησης, την κούραση που προέκυπτε από την εργασία, τις οικογενειακές υποχρεώσεις και τις διάφορες προσωπικές προτιμήσεις στον τρόπο μελέτης (Kirkinen, 1979). Ένα σημαντικό πρόβλημα για τους

φοιτητές αποτελούσε η έλλειψη ηθικής υποστήριξης, όπου αντίθετα με την παραδοσιακή εκπαίδευση, η αντιμετώπιση ενδεχόμενων αποριών και προβλημάτων αποδεικνύονταν πιο δύσκολη (Connors, 1979). Όλα αυτά τα θέματα αποτελούσαν εμπόδια για τους φοιτητές, με αποτέλεσμα να δυσκολεύονται να ολοκληρώσουν τις σπουδές τους.

☞ Μια αποτελεσματική λύση σε προβλήματα παροχής εκπαίδευσης σε απομακρυσμένες, αγροτικές περιοχές ήταν η δημιουργία των πρώτων Κινητών Εκπαιδευτικών Μονάδων Εκμάθησης. Η τάση αυτή ήταν η αρχή μιας συναρπαστικής νέας μεθόδου στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Οι κινητές μονάδες εκμάθησης είναι ειδικά κατασκευασμένα μηχανοκίνητα σπίτια ή φορτηγά ενισχυμένα για ταξίδια σε ανώμαλους δρόμους, εξοπλισμένα με χώρο ύπνου για τους εκπαιδευτές-χειριστές και εξοπλισμένα με ποικιλία εξοπλισμού όπως μαγνητοφωνικές συσκευές, τηλεοράσεις, μαγνητόφωνα ήχου, μια μονάδα ταινίας διαφανειών, μια συσκευή προβολής ταινίας, ηλεκτρική γραφομηχανή, μικροσκόπια, εργαστηριακός εξοπλισμός, κιτ οικιακών πειραμάτων, τερματικό υπολογιστή, ραδιοτηλέφωνο, αρχειοθήκες, καθίσματα και καρέκλες. Οι καθηγητές είναι εξοπλισμένοι με υλικό αυτοεκπαίδευσης. Αυτά τα οχήματα ταξιδεύουν σε μικρές απομακρυσμένες κοινότητες σε εβδομαδιαίο πρόγραμμα και ήταν σε θέση να προσφέρουν όλο το φάσμα των "ανοιχτών" μαθημάτων κολεγίου, συμπεριλαμβανομένων πολλών τηλεμαθημάτων. Οι φοιτητές ολοκληρώνουν το μεγαλύτερο μέρος της μελέτης τους στο σπίτι τους, αλλά μπορούν να έρχονται στη κινητή μονάδα με ραντεβού κάθε εβδομάδα για εκπαιδευτική βοήθεια. Μπορούν να χρησιμοποιήσουν τις εγκαταστάσεις για εργαστηριακή εργασία ή παρακολούθηση τηλεόρασης, για να γράψουν εξετάσεις ή να υποβάλουν μια εργασία. Ο ρόλος του ανθρώπου άλλαζε από εκπαιδευτή σε έναν νέο επαγγελματικό ρόλο, αυτόν του βοηθού μάθησης (Forsythe, 1979).

☞ Μελέτες Περίπτωσης: Ένα μεγάλο κομμάτι των δημοσιεύσεων επικεντρώνεται στην λειτουργία των Ανοιχτών Πανεπιστημίων σε διάφορες χώρες, παρέχοντας μια εμβάθυνση της κατάστασης που επικρατούσε στην αντίστοιχη χώρα όσον αφορά την εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Στην Ανατολική Ασία και συγκεκριμένα στην Ιαπωνία, υπάρχει το Ανοιχτό Πανεπιστήμιο της Ιαπωνίας ή αλλιώς «The University of the Air», του οποίου σκοπός ήταν να συμβάλει στη βελτίωση ολόκληρου του

συστήματος τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Ιαπωνία μέσω της προώθησης της μεταφοράς πιστώσεων με υπάρχοντα πανεπιστήμια και την ανταλλαγή διδακτικού και ερευνητικού προσωπικού με αυτά τα πανεπιστήμια (Higher Education Bureau,1979). Βασική του προτεραιότητα ήταν να έχει προγράμματα σπουδών τα οποία να κατανοούν τις εκπαιδευτικές ανάγκες και να είναι σχεδιασμένα αποτελεσματικά ώστε να οδηγούν στην επιτυχή απόκτηση πτυχίου(Sakamoto & Fujita,1979).

Στην Κορέα, υπήρχε το Korea Junior College of the Air and Correspondence, το οποίο βασιζόταν στην εκπαίδευση διά αλληλογραφία. Το άμεσο κίνητρο για την κυβέρνηση της Κορέας ήταν να ιδρύσει ένα κολλέγιο κατώτερης αλληλογραφίας το 1972 ως επίσημο ίδρυμα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, με σκοπό να απορροφήσει εκείνους τους αποφοίτους γυμνασίου που συνέχισαν να αποτυγχάνουν στις εισαγωγικές εξετάσεις προκολεγίου που διοικούσε κάτω από τον έλεγχο του Υπουργείου Παιδείας. Τα δύο αυτά παραπάνω εκπαιδευτικά ιδρύματα αλληλογραφίας κατάφεραν να επιτύχουν τους στόχους τους παρά τη συντηρητική στάση του Ασιατικού λαού απέναντι στην καινοτόμο εκπαιδευτική πρακτική(Im, 1979).

Στην Ισπανία, το 1972, δημιουργήθηκε το Δημόσιο Πανεπιστήμιο εξ αποστάσεως εκπαίδευσης (Universidad Nacional de Educación a Distancia, UNED), το οποίο αποτελούσε έναν ανεκτίμητο πόρο για την εξέλιξη ατόμων που ήδη βρίσκονταν στον επαγγελματικό βίο τους. Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση αποτελούσε τη μοναδική τους επιλογή για τη συνέχιση των σπουδών τους. Σε εκείνη την εποχή, το Ισπανικό Πανεπιστήμιο παρουσίαζε έναν εξαιρετικά σημαντικό πειραματισμό στον τομέα της ενσωμάτωσης της πανεπιστημιακής και επαγγελματικής εκπαίδευσης, καθώς αντιμετώπιζανε την επείγουσα ανάγκη για αναδιοργάνωση του παραδοσιακού εκπαιδευτικού συστήματος (Lorente, 1979). Μια άλλη σημαντική πτυχή, ήταν το γεγονός ότι τα προγράμματα σπουδών και τα προγράμματα κατάρτισης δεν επιλέγονταν τυχαία. Το UNED είχε μια μόνιμη ερευνητική ομάδα της οποίας ο μοναδικός στόχος ήταν να υποβληθεί σε μελέτες σκοπιμότητας για να καθορίσει ποιες περιοχές και μαθήματα θα προσέφερε τα οποία θα ανταποκρίνονταν σε συγκεκριμένες εθνικές ανάγκες (Ochoa, 1979). Αξίζει να σημειωθεί ότι μελέτησαν τον τρόπο λειτουργίας του Ανοιχτού Πανεπιστημίου της

Βρετανίας αλλά δεν το αντέγραψαν, το προσάρμοσαν στην δική τους πραγματικότητα.

Στη Νέα Ζηλανδία υπήρχε η τάση όλα τα πανεπιστήμια να επιτρέπουν στους φοιτητές που δεν μπορούσαν να παρακολουθήσουν τις διαλέξεις τους για διάφορους λόγους να εξαιρούνται από τη συμμετοχή. Έπρεπε όμως να «εγγραφούν με δίδακτρα» σε παρόμοια αντίστοιχα μαθήματα στο Πανεπιστήμιο του Massay όπου ήταν και ο μοναδικός πάροχος διδασκαλίας αλληλογραφίας πανεπιστημιακού επιπέδου. Ο φοιτητής ακολουθούσε το σύστημα του Πανεπιστημίου του Massay (το οποίο μπορεί από ορισμένες απόψεις να διαφέρει σημαντικά από το παρόμοιο μάθημα στο πανεπιστήμιο καταγωγής του), λαμβάνει το υλικό μελέτης, υποβάλλει τις εργασίες του εκεί και τελικά εξετάζεται και αξιολογείται από το Πανεπιστήμιο του Massay, το οποίο στη συνέχεια αναφέρει τον βαθμό του στο Πανεπιστήμιο καταγωγής του όπου λαμβάνει μόρια με τον βαθμό αυτό για το μάθημα από το οποίο είχε αρχικά εξαιρεθεί (Bewley, 1979).

Στη Βιρμανία, ο βασικός στόχος ήταν η θέσπιση από το κράτος «μαθημάτων αλληλογραφίας σε επίπεδο πανεπιστημίου» ως μέρος του προγράμματος για την επέκταση των εκπαιδευτικών ευκαιριών διασφαλίζοντας ίση πρόσβαση σε όσο το δυνατόν περισσότερους πολίτες. Για να ικανοποιήσει την ανάγκη αυτή, είχε δημιουργηθεί το Πανεπιστήμιο του Myanmar με σκοπό να παρέχει ευκαιρίες σε άτομα που εργάζονταν να ακολουθήσουν ανώτερες σπουδές που σχετίζονται με τη δουλειά τους, να βελτιωθούν οι δεξιότητες και τα προσόντα των εργαζομένων που βρίσκονται ήδη στην εργασία και να καταστήσουν προσιτές ευκαιρίες για την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Ως εκ τούτου, οι πολιτικοί στόχοι συνεπάγονταν μια ποσοτική επέκταση της εκπαίδευσης ως μέσο α) για την ανάπτυξη ανθρώπινου δυναμικού ως μία από τις προϋποθέσεις για την αύξηση της παραγωγικότητας και αποτελεσματικότητας της εθνικής παραγωγής και β) την επέκταση των ίσων ευκαιριών για την τριτοβάθμια εκπαίδευση σε όλη τη χώρα, ανεξαρτήτως γεωγραφικής τοποθεσίας (Myint, 1979).

Στον Καναδά δημιουργήθηκε το 1978 από την κυβέρνηση της Βρετανικής Κολομβίας το Open Learning Institute of British Columbia (OLI) το οποίο ήταν ένα επαρχιακό ίδρυμα μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης από απόσταση. Η εντολή του ήταν να βελτιώσει την πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση σε ολόκληρη την επαρχία

μέσω της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και άλλων μεθόδων ανοιχτής μάθησης. Εμπνευσμένο εν μέρει από το μοντέλο του Ανοικτού Πανεπιστημίου του Ηνωμένου Βασιλείου, χρησιμοποίησε έναν συνδυασμό μαθημάτων που βασίζονται σε έντυπα, οπτικοακουστικά μέσα και τηλεφωνική διδασκαλία για να προσφέρει μαθήματα μέχρι το επίπεδο του πτυχίου (Ellis,1979)

Σύνοψη-Συμπεράσματα

Η ιστορία της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης ξεκινά από τον 18ο αιώνα, ωστόσο, η δεκαετία του '70 και οι αρχές του '80 αντιπροσώπευσαν μια εποχή σημαντικής ανάπτυξης και αλλαγής.

Η συμμετοχή των συγγραφέων από διαφορετικές χώρες μας βοήθησε να έχουμε μια ευρύτερη εικόνα της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης την περίοδο εκείνη. Οι περισσότεροι συγγραφείς προέρχονταν από το χώρο της Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης είτε με το ρόλο του ακαδημαϊκού είτε με αυτού του ερευνητή. Απουσιάζει η συνεργασία μεταξύ των συγγραφέων για τη κοινή δημιουργία ενός άρθρου.

Η ανάγκη παροχής ίσης πρόσβασης σε ευκαιρίες εκπαίδευσης και επαγγελματικής εξέλιξης και επιμόρφωσης αναδείχθηκε ως ένας από τους πλέον σημαντικούς λόγους που οδήγησαν στην ανάπτυξη της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Οι χώρες που ξεκίνησαν την εξ αποστάσεως εκπαίδευση είχαν σκοπό να καλύψουν τις ανάγκες των ενήλικων φοιτητών, σε επίπεδο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, που ζούσαν σε απομονωμένες ή αγροτικές περιοχές όπου η πρόσβαση για μόρφωση ήταν αδύνατη. Στόχευε σε εκείνους τους ενήλικες, εργαζόμενους και μη, που είχαν ανάγκη εκπαίδευσης αλλά για διάφορους λόγους δεν μπορούσαν να εγγραφούν και να παρακολουθήσουν μαθήματα σε συμβατικό πανεπιστήμιο.

Τα μέσα επικοινωνίας της εποχής εκείνης αποτελούσαν το ραδιόφωνο, η τηλεόραση και το τηλέφωνο και η εξ αποστάσεως διδασκαλία εξαρτιόταν σε μεγάλο βαθμό από αυτά. Οι μαθητές παρακολουθούσαν μαθήματα και λάμβαναν εκπαίδευση μέσω αυτών των μέσων, ανοίγοντας ένα νέο παράθυρο ευκαιριών για την εκμάθηση.

Τα προγράμματα σπουδών σχεδιάζονταν ώστε να ανταποκρίνονται στις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες των φοιτητών, με στόχο την επίτευξη της επιτυχούς ολοκλήρωσης των σπουδών τους. Με γνώμονα τη σημασία του ρόλου των εκπαιδευτικών, έγινε μεγάλη προσπάθεια για την συνεχή εκπαίδευση και

επιμόρφωσή τους. Το μοντέλο συμπαραγωγής μαθημάτων και ανταλλαγής προσωπικού ανέδειξε τη συνεργασία ως ουσιαστικό στοιχείο για την ενίσχυση της εκπαιδευτικής διαδικασίας και τη δημιουργία εκπαιδευτικού υλικού.

Συνοψίζοντας, η εξ αποστάσεως εκπαίδευση της δεκαετίας του '70 αντιπροσώπευσε μια επανάσταση στον χώρο της εκπαίδευσης. Αποτέλεσε τη γέφυρα που έφερε τη μάθηση στο σπίτι και στον εργαζόμενο ενήλικα, ανοίγοντας νέες ευκαιρίες για την ανάπτυξη προσωπικής και επαγγελματικής γνώσης. Η προσπάθεια αυτή διαμόρφωσε τη σύγχρονη εκπαίδευση και άφησε τα θεμέλια για τις εκπαιδευτικές πρακτικές που γνωρίζουμε σήμερα.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Allebeck, S. S. (1979). Problems of reaching the socially disadvantaged target groups. *The Open University Conference on the Education of Adults at a Distance, A(2)*,1-9. United Kingdom: The Open University.

Αναστασοπούλου, Α., Μανούσου, Γ., Μαυροειδής, Η., & Λιοναράκης, Α. (2020). Οι ερευνητικές και συγγραφικές τάσεις στο πλαίσιο των διεθνών συνεδρίων International Conference in Open and Distance Learning (ICODL) κατά τα έτη 2009-2017. Στο: Α. Λιοναράκης (Επίμ.), *Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση, 10(1A)*. <https://doi.org/10.12681/icodl.2315>

Bewley, D. (1979). Community resources in distance education. *The Open University Conference on the Education of Adults at a Distance, BC(2)*, 1-8. United Kingdom: The Open University.

Bewley, D. (1979). Registration for tuition: Massey University and the University of the South Pacific. *The Open University Conference on the Education of Adults at a Distance, C(2)*, 1-12. United Kingdom: The Open University.

Blackburn, D. A. (1979). International Collaboration: Difficulties of Mutual Academic recognition and of working to a common production schedule. *The Open University Conference on the Education of Adults at a Distance, C(2)*, 1-9. United Kingdom: The Open University.

Braun, V., & Clarke, V. (2021). *Thematic analysis: Analysing qualitative data in psychology*. London: Sage Publications Ltd.

Bryman, A. (2012). *Social Research Methods (4th Edition)*. London: Oxford University Press

Connors, B. (1979). Some Considerations underlying the design and development of distance education materials. *The Open University Conference on the Education of Adults at a Distance, A(1)*,1-8. United Kingdom: The Open University.

Daniel, J. S., & Snowden, B. L. (1979). The economics of small open universities. *The Open University Conference on the Education of Adults at a Distance, A(2)*,1-14. United Kingdom: The Open University.

Daniel, J. S., & Forsythe, K. (1979). Experience with using courses from other institutions. *The Open University Conference on the Education of Adults at a Distance, C(1)*,1-12. United Kingdom: The Open University.

- Dichanz, H. (1979). Media Didactics (Educational Technology): More Failure than success; *The Open University Conference on the Education of Adults at a Distance, B(1)*,1-25. United Kingdom: The Open University.
- Dodd, J. (1979). General Principles and methodology of education at a distance student activity scheduling. *The Open University Conference on the Education of Adults at a Distance, B(1)*,1-20. United Kingdom: The Open University.
- Ellis, J. F. (1979). Problems and opportunities associated with developing and operating a distance education system in a large region of sparse population and across a program range including adult basic education, technological and vocational education and university degree studies. *The Open University Conference on the Education of Adults at a Distance, A(1)*,1-7. United Kingdom: The Open University.
- Elton, L. R. B. (1979). Training and Education of teachers in higher education in developing countries. *The Open University Conference on the Education of Adults at a Distance, C(1)*,1-13. United Kingdom: The Open University.
- Fujita, K. (1979). The activities of Kokuritsu Hosokyoiku Kaihatsu Senta. *The Open University Conference on the Education of Adults at a Distance, B(2)*,1-20. United Kingdom: The Open University.
- Forsythe, K. (1979). Use of Mobile Learning Units in Distance Education: Features and Problems. *The Open University Conference on the Education of Adults at a Distance, B(2)*, 1-31. United Kingdom: The Open University.
- Freeman, R. (1979). Collaborative Provision. *The Open University Conference on the Education of Adults at a Distance, CD(1)*,1-7. United Kingdom: The Open University.
- Ginzburg, A. (1979). A University for every man: Some academic principles. *The Open University Conference on the Education of Adults at a Distance, AB(2)*, 1-9. United Kingdom: The Open University.
- Goodenough, S. (1979). Models and Methods of creating courses for distance learning institutions. *The Open University Conference on the Education of Adults at a Distance, B(2)*,1-16. United Kingdom: The Open University.
- Grugeon, D. A. (1979). Collaboration at post secondary level: Some problems and some examples. *The Open University Conference on the Education of Adults at a Distance, C(1)*,1-10. United Kingdom: The Open University.
- Hawkridge, D. G. (1979). International Co-Production of Distance-Teaching Courses. *The Open University Conference on the Education of Adults at a Distance, CD(1)*, 1-9. United Kingdom: The Open University.
- Higher Education Bureau (1979). The Proposed University of the Air. *The Open University Conference on the Education of Adults at a Distance, AB(2)*,1-9. United Kingdom: The Open University.
- Holsti, O. R. (1969). *Content Analysis for the Social Sciences and Humanities*. Reading, MA: Addison-Wesley.
- Im, I. (1979). The present status and future perspective on correspondence education in the republic of Korea. *The Open University Conference on the Education of Adults at a Distance, AB(2)*,1-7. United Kingdom: The Open University.
- Innes, S. (1979). Broadcasting and associated materials as an element in partnership systems at national and regional levels. *The Open University Conference on the Education of Adults at a Distance, C(2)*,1-21. United Kingdom: The Open University.

- International Extension College (1979). IEC's Experience of International Co-operation. *The Open University Conference on the Education of Adults at a Distance, C(2)*,1-7. United Kingdom: The Open University.
- Jevons, F. R. (1979). How different is the distance student; *The Open University Conference on the Education of Adults at a Distance, A(1)*,1-21. United Kingdom: The Open University.
- Kaye, A. (1979). Some perspectives on international collaboration in distance education. *The Open University Conference on the Education of Adults at a Distance, D(1)*,1-14. United Kingdom: The Open University.
- Kaye, A. (1979). The Open University experience's in international collaboration in distance education. *The Open University Conference on the Education of Adults at a Distance, C(2)*,1-8. United Kingdom: The Open University.
- Kaye, A., & Rumble, G. (1979). Analyzing distance learning systems. *The Open University Conference on the Education of Adults at a Distance, B(1)*,1-13. United Kingdom: The Open University.
- Kinsella, A. E. (1979). Experiences of assistance by the New Zealand technical correspondence institute to developing countries. *The Open University Conference on the Education of Adults at a Distance, C(2)*,1-10. United Kingdom: The Open University.
- Kirkinen, H. (1979). Experiences in the Education of Adults at a Distance in a sparsely populated area. *The Open University Conference on the Education of Adults at a Distance, B(2)*,1-9. United Kingdom: The Open University.
- Lorente, J. L. (1979). Permanent Education through Distance Learning. *The Open University Conference on the Education of Adults at a Distance, B(2)*,1-7. United Kingdom: The Open University.
- Lammie, G. A. (1979). The Open University's American Connection: My Overview. *The Open University Conference on the Education of Adults at a Distance, C(2)*,1-18. United Kingdom: The Open University.
- Moor, R. A. (1979). The Netherlands Open University: Proposal of the Planning Committee. *The Open University Conference on the Education of Adults at a Distance, A(2)*,1-13. United Kingdom: The Open University.
- Μουσταΐρα, Α., Μανούσου, Γ., Μαυροειδής, Η., & Λιοναράκης, Α. (2020). Οι τάσεις της θεματολογίας, της μεθοδολογίας και η εξελικτική πορεία των ερευνητικών τάσεων στο πλαίσιο των συνεδρίων του Διεθνούς Συνεδρίου για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση (ICODL) κατά τα έτη2009-2017. Στο: Α. Λιοναράκης (Επίμ.), *Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση, 10(1A)*, 1-18. <https://doi.org/10.12681/icodl.2320>
- Myint, U. K. (1979). The University in Correspondence courses programme in Burma. *The Open University Conference on the Education of Adults at a Distance, A(2)*,1-14. United Kingdom: The Open University.
- Neil, M. W., & Rumble, W. S. V. (1979). Cost function modeling for distance learning systems-An argument for a pilot study. *The Open University Conference on the Education of Adults at a Distance, B(1)*,1-7. United Kingdom: The Open University.
- Nicolini, L. (1979). Capricorn, interuniversity, teleducation program. *The Open University Conference on the Education of Adults at a Distance, C(2)*,1-4. United Kingdom: The Open University.
- Ochoa, M. L. (1979). Some basic issues on implementing a distance education system. *The Open University Conference on the Education of Adults at a Distance, B(1)*,1-12. United Kingdom: The Open University.

- O'Donnell, P. C., & Daniel, J. S. (1979). Student Development in Distance Education or Packages, People, Plans, Placement: Pointers to Progress. *The Open University Conference on the Education of Adults at a Distance, B(1)*,1-8. United Kingdom: The Open University.
- Ozdil, I. (1979). The case of the art of distance learning in Turkey. *The Open University Conference on the Education of Adults at a Distance, B(2)*,1-6. United Kingdom: The Open University.
- Pacheco, F. A., & Pengelly, R. M. (1979). Experience in Collaboration: The use of technical assistance missions for planning and evaluating a distance learning system. *The Open University Conference on the Education of Adults at a Distance, C(1)*,1-14. United Kingdom: The Open University.
- Parker, L. A., & Olgren, C. H. (1979). Teleconferencing & Telewriting=Continuing Engineering Education in Wisconsin. *The Open University Conference on the Education of Adults at a Distance, B(2)*,1-32. United Kingdom: The Open University.
- Pena, L. B. (1979). A Teacher training program at a distance in Columbia. *The Open University Conference on the Education of Adults at a Distance, A(2)*,1-16. United Kingdom: The Open University.
- Penster, E. (1979). Origins of the to educate the people consortium: A collaborative model in higher education for working adults. *The Open University Conference on the Education of Adults at a Distance, B(2)*,1-17. United Kingdom: The Open University.
- Sakamoto, T., & Fujita, K. (1979). Present State of the University of the Air Project in Japan. *The Open University Conference on the Education of Adults at a Distance, A(2)*,1-12. United Kingdom: The Open University.
- Schalkwich, H. J. (1979). Towards a European Open University. *The Open University Conference on the Education of Adult*-*s at a Distance, D(1)*,1-15. United Kingdom: The Open University.
- Seligman, D. (1979). The Broadcast Producer. *The Open University Conference on the Education of Adults at a Distance, B(1)*,1-12. United Kingdom: The Open University.
- Singh, B. (1979). Possibilities of international collaboration in the education of adults at a distance. *The Open University Conference on the Education of Adults at a Distance, D(1)*,1-8. United Kingdom: The Open University.
- Sparkes, J. J. (1979). Educational Objectives related to the capabilities of various distance communication techniques. *The Open University Conference on the Education of Adults at a Distance, A(1)*,1-13. United Kingdom: The Open University.
- Stevenson, J. (1979). General Applicability of the principles of Open University broadcasting to other University level distance-teaching systems. *The Open University Conference on the Education of Adults at a Distance, A(1)*,1-15. United Kingdom: The Open University.
- Taylor, N. (1979). Some aspects of the use of television in the open university of the United Kingdom. *The Open University Conference on the Education of Adults at a Distance, A(1)*,1-15. United Kingdom: The Open University.
- Thomas, D. R. (1979). Applying Microcomputer Technology to the development of distance education programmes-An overview of a current application. *The Open University Conference on the Education of Adults at a Distance, B(1)*,1-12. United Kingdom: The Open University.
- Waniewicz I. (1979). Developing Adult Distance learning as a collaborative Venture. *The Open University Conference on the Education of Adults at a Distance, C(2)*,1-11. United Kingdom: The Open University.
- Willig, C. (2015). *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στην Ψυχολογία. Εισαγωγή*. Αθήνα: Gutenberg.

Zigerell, J. U. S. (1979). Two Year Community Colleges cooperate in production and design of television courses: A growing trend. *The Open University Conference on the Education of Adults at a Distance, C(2)*,1-9. United Kingdom: The Open University.

Zorkoczy, P. (1979). Information Technology in Higher Education. *The Open University Conference on the Education of Adults at a Distance, B(2)*,1-17. United Kingdom: The Open University.